

Balkáni sakkjátszmák – Boriszov borítékol

A kelet-európai diplomáciában bevett gyakorlat a vasúti csatlakozások (vagy késések) földézése. Pestre befutott a varsói gyors (vagy fordítva). Zágráb, pláne Ljubljana olykor igyekszik rákapaszkodni az Orbán Viktor vezérelte lokomotívrára. Számos kérdésben holtvágányra tolt szerelvények további sorsáról spekulálnak. Jó egy hónapja mintha a bolgár gőzmozdony vesztegelne a váltónál.

A magyar diplomácia a jelek szerint arra törekszik, hogy az európai uniós bővítés lelkes támogatásához csatlakoztatva a déli térségében potenciális partnereket találjon, sokszor különutas brüsszeli törekvéseihez. Ám ahogy a visegrádi négyek körében sem teljes a harmónia – akár az elcsalt belarusz választások következményeinek megítélésében –, a Balkánra még inkább jellemző: ahány ház, annyi szokás. A lengyel elnök és a kormányfő a lehető legkeményebben lép föl a minszki színjátékok ellen, az alig két hónappal korábban Lukasenkánál mosolygó magyar kormányfő tengermély hallgatásba burkolózott, vagy ellenezte a Belarusz elleni gazdasági szankciók újbóli bevezetését.

Amikor pedig Mike Pompeo amerikai külügyminiszter a minap kis-
körutat tett a térségben, Prágát, Bécset, Ljubljanát és persze Varsót beiktatta menetrendjébe. A Bem rakpartról maximum figyelhették a

fejleményeket. Janez Janša szlovén kormányfő (ahányszor csak megemlítik a nyugati sajtóban, mindig kiemelik, hogy Orbán szoros szövetségeseként és intenzív támogatásával került vissza a hatalomba) több egyezséget kötött az amerikai diplomácia vezetőjével. Például a Huawei kínai távközlési óriás kiszorításáról az 5G-s fejlesztésekből, miközben a magyar kormánynál ez ügyben folyvást foglaltat jelez a telefon...

A későn ébredő Balkán

Hagyjuk azokat a bús-borongós ősnemzeti bölcseleteket, hogy háttaráinkat akkor bezzeg hány tenger mosta... Amikor az 1877–78-as orosz–török háború elhozta a bolgároknak a szabadságot, megannyi megszületett vagy újjászületett nemzet után a Bolgár Fejedelemség is visszakerült Európa soknemzetiségű térképére.

Aztán jött az 1878-as San Stefanó-i béke. Bulgária – ott így mondták – ismét régi fényében tündökölt. Háttárait átrajzolták. Bár a románok is maguknak követelték, északon Szófiához csapták a Fekete-tenger melléki Dél-Dobrudzsát, nyugaton a Nišig terjedő vidéket, Macedónia java részét Szaloniki küszöbéig (ez mába érő kalamajkák forrásvidéke), délen a trák partvidéket, Drinápolyon át csaknem Konstantinápolyig. Alig négy hónappal később a berlini kongresszuson újfent újrarajzolták

a határokat. Egy sor vidék (macedón területek, a trák partvidék – Kelet-Rumélia) pár évre ismét a szultán fennhatósága alá került. Bismarck, a vaskancellár történelemszemléletét tükrözi, hogy a hadak útján mennyire mozgékonyak a határok: „Hadseregünkkel elindulunk dél felé, és oldalzsákunkban visszük a határcövekeket.”

A 19. század hajnala óta a Balkán Európa tűzfészkevé vált. Hozzáértők jól becsülték, hogy a leendő világégések forrása itt (kiváltképp Szarajevó tájékán) keresendő. Ez még a 20. század végére (a véres jugoszláviai belháborúra) is igaznak bizonyult! A nagyszerb, nagyhorvát, nagybolgár vagy éppen nagyalbán törekvések illúziójának parazsa persze mindmáig ott lappang a nosztalgikus nacionalisták vágyálmaiban.

Szófia két világháborúban is a vesztesek oldalán állt (ez nekünk ismerős!), végül a második világháborút követően Bulgária korábban jóval kiterjedtebb területe „helyreállt”: Dél-Dobrudzsa „visszaszerzésével” (a románokat kiugrásukért felőlünk kárpótolták), elnyerte mai nagyságát. Jött a szocializmus építésének szürkés fél évszázada...

Sztálin ottani legjobb tanítványa, Georgi Dimitrov 1945-ig Moszkvában élt, majd Bulgária első számú vezetője lett. Igaz, minden döntését a Kreml hagyta jóvá. Ám amikor Titóval a Balkán egyesítését tervezte, Dimitrov (és Hodzsa) beleegyezett volna. Ám Sztálin nem akart egy kommunista középhatalmat a Balkánon. Ő mondta ki a „nyetet” (és nem Dimitrov). Tito és később Hodzsa ezért (is) szakított a Kremmel. Kiszivárgott hírek szerint Sztálin durva szavakkal rendreutasította

Dimitrovot. Majd a „Gazda” éppen abba a pártkórházba „utalta be” a betegeskedő bolgár pártfőtitkár-kormányfőt, ahol az általa kijelölt orvosnak már korábban sem sikerült hazai ellenlbasát, Andrej Zsdanovot életben tartania...

Rendre fölroppentek a kósza híresztelések arról is, hogy Bulgária a Szovjetunió 16. tagköztársaságaként önként és dalolva beolvadna a Birodalomba. Ez állítólag oroszok gerjesztette tévhit volt, amit inkább a többi szövetséges riogatására szántak. A mai bolgár szocialista elnök, Radev is úgy érvel: Szükségünk van a NATO- és az EU-tagságra, de kellenek az orosz kapcsolatok is. (A Kreml – akár Moldova szocialista elnökének egyensúlyozó gyakorlatai láttán – ezt kevesli...)

Utóbb jöttek a Todor Zsivkovhoz köthető évtizedek, amelyeknek itt is az egész kelet-közép-európai térségen végigsöprő rendszerváltozások vetettek véget. Ám a fordulat óta sem sikerült érdemi demokratikus többpártrendszert kiépíteni. Volt idő, hogy a kommunista pártból átalakult Bolgár Szocialista Párt kormányzott, majd a különböző gyorsan megtollasodó oligarchák fokozatosan megteremtették a maguk politikai érdekképviseletét. Ezek csekélyebb érdeklődést tanúsítottak a közjó fejlesztése iránt.

2001 és 2005 között még az egykori cári dinasztia Spanyolországból megtért sarja (a Szász–Coburg–Gotha cári családot idéző néven) Simeon Szaksz(o)kurgotszki is betölthette a szófiai kormányfői posztot. Ám az ország 2007-es EU-csatlakozása idején ott is a szocialista párt kádercsemetéje, a félig szovjet-orosz származású, és csak 1996 óta bolgár

állampolgár Szergej Sztanisev kormányozhatott.

Az exkirály egykori híve, majd parlamenti képviselője, Bojko Boriszov, az egykori karatecsillag, majd vezető rendőrtiszt, aki Todor Zsivkov után II. Simeon testőreként is szolgált, később megalapította a Polgárok Bulgária Európai Fejlődéséért (GERB) nevű jobboldali pártját. Sikeres masírozásának (és nővérezéseinek) köszönhetően rövid megszakítással tizenegy esztendeje tölti be a kormányfői posztot. Ez alatt tovább mélyült az államapparátus, a jogszolgáltatás és az oligarchák összefonódása. A bírói-ügyészi kinevezésekben érvényesül a formális függetlenség, ám mindenben a GERB-nek és mecénásainak az érdekei dominálnak. Nem véletlen, hogy a lassan két hónapja tartó tüntetések fő követelése Boriszov és a főügyész távozása.

20

A tengerpart mindenkié

A Balkán azóta is a hatalmi játszmák kereszttüzében találja magát. Változatlanul nyomulnak itt oroszok és törökök, itt-ott jelentős sűrűlódások sejlenek föl még Washington és Brüsszel között is.

A bolgár rezsim vehemens ellenfelei szerint itt nem az államba fészkelte be magát a maffia, hanem a maffiának van államapparátusa. Pregnáns példa erre a mostani tüntetések föllobbanását előidéző újabb szikra. Ahmed Dogan, az itteni török kisebbség pártjának volt vezetője a háttérből úgy vezérli mozgalmát, hogy akár ellenzékből is támogatva a kormányzatot, neki is csurranjoncseppenjen a lepottyanó mannamorzsákból. Amikor híre ment, hogy a bolgár tengerpart egy pompás sza-

kasztát magáncélra lezáratta, ellenzéki tüntetők a víz felől igyekeztek megközelíteni rezidenciáját. A pARTHoz érve meglepetésükre kormányőrök (!) ellenállásába ütköztek. A videón is megörökített csetepatét kivizsgáló rendőrség kizárólag „A strand mindenkié” transzparenszekkel közelítő tüntetőket látta fontosnak igazoltatni...

Bulgáriában amúgy a tengerpart mindenütt közterület (volna), a ma már közfunkciót sem betöltő Dogan ráadásul nem jogosult a hatalom biztosította személyi védelemre. Mindez újabb lökést adott az államot átszövő korrupció és urambátyám viszonyok (nepotizmus) elleni tiltakozásoknak.

Számos városban egész nyáron bolgárok százezrei tüntettek a kormány lemondását követelve. Volt, hogy disznófülekkel, vécepapír-gurigákkal vagy éppen paradicsommal dobálták meg a miniszterelnöki hivatalt. Főleg a városi középrétegek és jól képzett fiatalok sokalltak be a hibás (netán bűnös) gazdaságpolitika miatt. Fontos megjegyezni, hogy Bulgária a Transparency International korrupciós indexe szerint az uniós országok listájának utolsó helyén kullog – világméretekben a 74.

A legutóbbi – immár személyesen megtartott – brüsszeli EU-csúcson Bojko Boriszov kormányfő bevett szokása szerint eljátszotta a derék európai szerepét. Igaz, az unió rendszeresen bírálja a független igazságszolgáltatás és a média szabadságának hiányát is.

Odahaza viszont Boriszov váltig taktikázik. A rá nehezedő nyomás hatására időközben többször fölajánlotta lemondását. Más lapra

tartozik, hogy mindezt rendre elfogadhatatlan feltételekhez kötötte. Cserébe előbb – immár nélküle – a koalíció fönmaradását kérte, majd egy alkotmányozó népgyűlés összehívására tett javaslatot. Eme tétellet elé saját pártja, a GERB természeténélkül elképzeléseit a jogrendszer megváltoztatásáról. Ehhez a 240 parlamenti képviselő kétharmados többségére lenne szükség, amelyet budapesti mestere bármikor megold, ám a szófiai törvényhozásban erősebb baloldali ellenzékkel kell számolni.

A Boriszov által alapított kormányzó párt, a GERB azt célozza meg, hogy felére csökkentsék a képviselők számát, és erősítsék meg a jogrendszert. Ennek aprólékos részleteibe persze nemigen lehet bepillantani. A terv határidőt sem említ. De aki ismeri a mai valóságot, okkal adhat hangot evvel kapcsolatos kétélyeinek.

A 2017 óta hatalmat gyakorló konzervatív-nacionalista koalíciót maffiaszerű tevékenységgel vádolják, és fölróják a gazdaságot eluraló oligarcháktól való túlzott függőséget. Boriszov tán inkább tűzoltást célzó javaslata nem hatotta meg elszánt ellenfeleit. A politikai modell halaszthatatlan átalakításáról szóló ígéretei keveseket győztek meg. A Bolgár Szocialista Pártból előlépett Rumen Radev elnök tévés „válaszbeszédében” azonmód elvetette politikai ellenlábanának kezdeményezését, mondván: „Megreformálhatja-e a maffia a jogrendet? A válasz egyértelműen: nem.”

„Eljött az ideje a felelős döntésnek és egy új kezdetnek” – hirdette meg tévényilatkozatában a kormányfő, akinek lemondását idestova las-

san két hónapja követelik a bolgár tüntető tömegek. Mindenekelőtt az ő és az általa kinevezett (és távirányított) Ivan Gesev főügyész távozását irták zászlajukra. Időközben a BNT állami televízió igazgatóját is lemondásra szólították. A következő parlamenti választást 2021 márciusában illenék megtartani. A tüntetések folytatódnak. Követeléseikhez a kezdetektől csatlakozott a sajtóságos szófiai politikai társbérlet másik főszereplője, az államfő is. Az együttélés recseg-ropog.

A hatalmi ágak szétválasztása vajmi kevéssé érvényesül. A sajtóban – láss csodát – az oligarcháké a végső szó, akiket a hatalom iránti lojalitásukért (?) komoly lehetőségekkel díjaznak. A Riporterek Hátárok Nélkül nemzetközi újságírószervezet által felmért 180 ország rangsorában a 111. helyre sorolta a sajtószabadság itteni helyzetét.

A Brüsszelből dús áramban érkező fölzárkóztatási pénzek kellőképpen olajozzák a már bejáratott gépezetet. Az Európai Néppárt megbecsült tagjaként Boriszov elbújhat a magyar és lengyel kormánypartokat illető esetleges kritikák mögött. Az újra föllángoló tüntetések előestéjén a keményen kritizált kormányfő éppen az első, ismét személyesen megtartott brüsszeli különcsúcsról tért meg, tarsolyában 29 milliárd euró újjáépítési támasszal. Ám – más nemzeti-populista kormányoktól eltérően – határozottan hangoztatott euroatlanti integrációs nyilatkozatai miatt neki nagyvonalúan elnézik az esetleges bulgáriai vadhajtasókat...

Itt van például a kritikus migrációs kérdés, a menekültügy. A kritikus geopolitikai fekvésű, délről

Törökországgal és Görögországgal határos államban már évekkel korábban érzékelték a közel-keleti és afrikai háborús gócpontokról fenyegető migránsválságot. Így fölkészültek az igazi áradatra, és az unióba való belépésükkor (2007) titkon jelezték a növekvő veszélyforrást. Aztán ők is határkerítéssel védték magukat, így a Nyugat-Balkán felé térítették el a menekülők nagyobb sikerrel kecsegtető útvonalait.

Ami a bulgáriai (szintúgy Duna menti) Belene Atomerőművet illeti, az ellesett pávatánc lépéseit követve Szófia ezúttal is óvatos. Az egyszer már befagyasztott beruháznak ismét nekilódultak. Az óvatos orosz Roszatom persze sikeres együttműködést folytat a francia Framatome SAS és az amerikai General Electric cégekkel olyan nemzetközi projektekben, mint a magyar Paks II., valamint egy finnországi nukleáris erőmű tervezete. A Roszatom egyébként együttműködik a General Electrictel törökországi és egyiptomi atomerőmű-építési projektekben is.

Az euró bevezetéséről folyó tárgyalásokon már az előszobában vannak, de Schengenre várniuk kell – a megoldatlan „rendszer szintű korrupció” okán. Nem tudják úgy ellenőrizni, mint Putyin! Működik a Control and Verification System. Nem volt elég Ciprus sok tekintetben ellentmondásos felvétele, most újabb „failed state” (bukott állam) toporog a brüsszeli kapunál. Márpedig Bulgária – az amerikai Fund for Peace dicstelen listáján – Ciprus mögött, de közvetlenül megelőzve Magyarországot és Romániát, a nem nagyon stabil ka-tegóriába került.

(Rém)álmom – luxuskivitelben

Boriszov és a nála mindössze négy évvel fiatalabb Orbán Viktor szilárd szövetségese. Pártjuk az Európai Néppárt szerves része. A magyar kormányfő megfogalmazása szerint bolgár kollégájához fűződő kapcsolatukat a kölcsönös tisztelet jellemzi, ami Európában hiánycikk... Talán a két politikus nyilvános vehemenciája tér el egymástól. A budapesti kormányzat egyben – a bizonytalan ukrainai és belarusz helyzet miatt is – kulcsszerepet szán a Törökországból Bulgárián és Szerbián át vezető Török Áramlat gázellátási lehetőségének.

Egyes elemzők rendre figyelmeztetnek, hogy a bulgáriai demokrácia legalább olyan veszélyeknek van kitéve, mint a lengyel vagy a magyar. Ráadásul az EU változatlanul legszegényebb tagországának lakossága gyorsabban apad, mint bármely másik, már hétmilliónál kisebb hazai népességgel számolnak. A fiatalokban kisebb a gyermekvállalási kedv, annál többen választják a jobb boldogulás határon túli lehetőségeit.

A politikai szekértáborok frontvonalában kettémetszett országok sajátos példázataként Boriszov változatlanul számíthat hithű szavazóira. Egyes (nem feltétlenül saját megrendelésére készített) fölmérések szerint pártja, a GERB még mindig a legstabilabb politikai erő.

Ám a társadalmi elégedetlenséget tükrözve, a szófiái kormányfő az elmúlt időszakban több másik ügyben is célkeresztbe került. Például Barcelonában élő manöken élettársának villája vagy luxusruházati boltja kapcsán. De kikezdték egy tőle elfordult, majd Dubajba menekült szerencsejáték-szerencselovag oligarchával

kialakult „perpatvara” okán is. A kaszinókirály ugyanis később állítólag némi kenőpénzzel óhajtotta megváltani lelkiismeretét a kormányfőnél és a pénzügyminiszterénél. De ez csak a bevezetés volt.

Majd erre jött Boriszov „rémálma”. A miniszterelnök az ártatlannak látszó pucér fotón éppen az igazak álmát aludta, amikor ellenségei titkon lefényképezték. Hiányos öltözékben, de hiánytalan felszereléssel. Éjjelszekerényén ott hevert a hozzánőtt stukker, a kihúzott fiókban aranytömbök és ötszázeurósok, kötegszám... (Hol voltak a titkosszolgák?) A kormányfő a szomszédos szupervilla lakóját, Radev államfőt vádolta meg az áruló „drónfelvételek” elkészíttetésével. Rossz szomszédság török átok? Hol sejthetik jobban az ősrégi mondás igazságát, mint itt, a Balkánon?

Beégett az emlékezetembe, amikor először találkoztam Bojko Boriszovval. Első dolgom volt, hogy a feltörekvő ifjú titán íróasztalán véletlenül felém fordított pisztolyán igazítsak csekélykét, hogy nyugodtabb mederben beszélgethessünk... Azóta is számtalan hasonló képet

láttam az immár a bolgár politika erős emberének mindennapos gyakorlatáról.

Ha már szorulóban érezte a hurokot, Boriszov sietve menesztette kormánya kulcsembereit. De ez a megkésett lépés is kevésnek bizonyult. Bírálói megfogalmazásával inkább arra emlékeztetett, amikor a süllyedő Titanicon még átrendezik a fedélzeti napozóágyakat. Ezután jött – az ellenfelei szerint ismét csak időnyerésre játszó – alkotmányozó népgyűlés ötlete.

A hétdanos, fekete öves egykori karatebajnok köztudottan nagy küzdő. Valamikori testőrparancsnokként féltő gonddal őrzi kiépített hatalmi bástyáit. Marad a kérdés: ráfanyalodhat-e a bolgár-török népi bölcsesség igazságára, miszerint az az igazán erős, aki saját magát le tudja győzni...

A szorult helyzetbe került Aljakszandr Lukasenka belarusz elnökhöz hasonlóan Boriszov csak remélheti, hogy nem akad a kezébe egy csábos apróhirdetés-üzenet: „Budapesti luxusrezidencia albérlőnek kiadó. Jelentkezés: Gruevszki.gov.hu.”